Tweede Kamer der Staten-Generaal 2

Vergaderjaar 2015–2016

26 488 Behoeftestelling vervanging F-16

Nr. 397 **BRIEF VAN DE MINISTER VAN DEFENSIE**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 28 oktober 2015

Inleiding

Nederland heeft al lange tijd de ambitie F-35 motoren te gaan onderhouden op het Logistiek Centrum Woensdrecht. Deze ambitie komt voort uit de wens het *Maintenance Valley* concept bij Woensdrecht te versterken en hoogwaardige kennis, kunde en werkgelegenheid op het gebied van motorenonderhoud te behouden voor Nederland. Op het Logistiek Centrum Woensdrecht ontstaat daarmee een stevige basis voor toekomstige onderhoudsactiviteiten. Daarbij biedt het motorenonderhoud goede mogelijkheden voor *spin-offs* in de luchtvaart- en defensiesector en *spillover* effecten in diverse andere bedrijfssectoren, zoals de procesindustrie en machinebouw. Met het oog op deze ambitie hebben Italië en Nederland al in 2007 het F-35 *Production & Sustainment Memorandum of Understanding* (P&S MoU) getekend. Daarin is afgesproken dat Nederland toestellen in Italië laat assembleren en Italië het onderhoud van F-35 motoren laat uitvoeren in Nederland.

Op 11 december 2014 maakte het *F-35 Joint Program Office* (JPO) bekend dat Nederland het F-35 motorenonderhoud in de Europese regio kan gaan uitvoeren. Op grond van deze bekendmaking hebben Nederland en Italië op 22 april jl. een *Implementing Arrangement* (IA) bij het MoU ondertekend. Daarmee zijn de eerdere principeafspraken bekrachtigd en uitgewerkt. Het F-35 JPO heeft Defensie intussen de bevestiging gegeven dat het bij de toewijzing van onderhoudswerk rekening zal houden met de afspraken tussen Nederland en Italië. De motorenonderhoudsfaciliteit vergt een investering in vastgoed en bijbehorende installaties. Defensie zal hiervoor het vastgoedproject *Bouw en inrichten F-35 motoronderhoudsfaciliteit* starten. Met deze brief licht ik dit, mede namens de Minister van Economische Zaken, nader toe.

kst-26488-397
ISSN 0921 - 7371
’s-Gravenhage 2015

F-35 motoronderhoudsfaciliteit

Het F-35 JPO en motorenfabrikant *Pratt & Whitney* hebben vastgesteld dat voor de in Europa te stationeren toestellen behoefte bestaat aan meerdere faciliteiten voor motorenonderhoud. Het JPO heeft ervoor gekozen dit onderhoud te laten uitvoeren in Noorwegen, Turkije en Nederland. De faciliteit in Nederland zal minimaal het motoronderhoudswerk voor Nederland en Italië uitvoeren. De Noorse en Turkse werklast zal in die landen worden uitgevoerd. Het overige onderhoudswerk aan motoren in de Europese regio (zoals voor in Europa gestationeerde Amerikaanse toestellen) zal worden toegewezen op basis van het *best value* principe zoals dat in het F-35 programma geldt. De partij die *best value* levert, krijgt daarbij een groter deel van het werkaanbod toegewezen. Onder andere de kennis en ervaring van Nederland met het onderhoud van de huidige F-16 motor en de centrale ligging in Europa zijn factoren die Nederland een goede uitgangspositie verschaffen voor het binnenhalen van extra onderhoudswerk aan F-35 motoren.

Het project voor de bouw en inrichting van een F-35 motoronderhoudsfaciliteit op Logistiek Centrum Woensdrecht betreft de bouw en inrichting van een werkplaats en een proefdraaiopstelling. Die proefdraaiopstelling zal volledig omsloten en geluiddempend worden uitgevoerd zodat aan de milieueisen en vergunningen wordt voldaan. Daarnaast zal Defensie bijkomende middelen aanschaffen zoals speciaal gereedschap en ICT-middelen. Ten slotte maakt de begeleiding tijdens de bouw en de projectvoltooiing, inclusief het verzorgen van de benodigde opleidingen, deel uit van deze behoefte. De faciliteit en de aangeschafte middelen worden eigendom van Defensie. Evenals bij de motor van de F-16 het geval is, is voorzien dat een private partner het onderhoud aan de F-35 motoren zal uitvoeren (publiek-private samenwerking). Randvoorwaardelijk hierbij is dat er een evenwichtige verdeling van rendement en risico's moet zijn tussen de private partner en de investerende partijen. De motorenwerkplaats moet in 2019 gereed zijn met het oog op de eerste werkzaamheden aan Italiaanse en Nederlandse motoren.

Financiën

Deze vastgoedinvestering is, inclusief BTW, geraamd op een bedrag tussen de € 80 en 90 miljoen, onder meer afhankelijk van de dollarkoers. Daarbij is rekening gehouden met een risicoreservering van zeven procent. De gelijktijdig verzonden commercieel vertrouwelijke brief (BS201501866) bevat nadere informatie over de kosten en het dollarkoersrisico. Het is de bedoeling dat deze investering wordt terugverdiend in de jaren dat de onderhoudsfaciliteit in bedrijf is. Het Ministerie van Defensie financiert de helft van het benodigde bedrag. Voorzien is dat Economische Zaken en de Provincie Noord-Brabant ieder een kwart van de financiering voor hun rekening nemen. Ook hierbij geldt de voorwaarde dat rendement en risico evenwichtig wordt gedeeld tussen de investerende partijen. Gesprekken over de praktische uitwerking van de financieringsvoorwaarden bevinden zich in een afrondende fase. Definitieve besluitvorming over de deelneming door de Provincie Noord-Brabant is voorzien voor midden november, bij de behandeling van de provinciale begroting 2016. Over de uitkomst hiervan zal ik u afzonderlijk informeren. Onder voorwaarde van instemming tot deelneming door de provincie Noord-Brabant zal Defensie eind dit jaar de eerste verplichtingen aangaan voor apparatuur en gereedschappen met een lange levertijd. Dit is noodzakelijk met het oog op de beoogde ingebruikname in 2019. Betalingen voor de bouw van de werkplaats zijn voorzien voor de jaren 2016 tot en met 2020.

Economische effecten instandhouding F-35

Om een goed beeld te krijgen van de economische kansen en hoe deze kunnen worden benut, hebben het Ministerie van Economische Zaken en de provincie een onderzoek laten uitvoeren door PricewaterhouseCoopers (PwC). De Kamer heeft dat rapport ontvangen op 19 juni 2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 390). Het PwC-rapport maakt duidelijk dat de instandhouding van de F-35 goede kansen biedt op een aanzienlijke omzet in de komende decennia. De belangrijkste werkgebieden zijn motoronderhoud en (motor)componentenonderhoud. Daarnaast zijn logistieke dienstverlening, werkzaamheden aan ondersteunende grondapparatuur en training kansrijk. In totaal gaat het volgens PwC tot 2050 om ongeveer € 13,1 miljard aan directe en indirecte omzet en, als de F-35 tot 2065 in gebruik is, om ongeveer € 20 miljard. Hiermee zijn ongeveer 1.610 voltijds arbeidsplaatsen gemoeid. Het rapport onderstreept dat het van belang is dat de overheid en de industrie gezamenlijk de Nederlandse voorstellen uitdragen. Tevens kunnen aanzienlijke *spin-offs* in de luchtvaart- en defensiesector worden behaald en *spillover* effecten in de automobiel-, energie- en maritieme sector en in de procesindustrie en machinebouw. De omvang is moeilijk te schatten, maar het gaat volgens PwC om miljarden. PwC schrijft dat zowel het binnenhalen van het werk aan de F-35 zelf als de *spin-off* en *spillover* effecten worden bevorderd door de ontwikkeling van innovatieclusters.

Ten slotte

De komst van het motorenonderhoud naar Nederland leidt tot behoud van hoogwaardige kennis en legt een stevige basis onder het Logistiek Centrum Woensdrecht. Daarnaast vergroot het de kansen van de Nederlandse defensie-industrie bij het binnenhalen van extra F-35 onderhoudswerk en ontstaan ook de genoemde *spin-offs* en *spillover* effecten. Ik zal u via de periodieke voortgangsrapportage Vastgoed op de hoogte houden van de ontwikkelingen.

De Minister van Defensie,
J.A. Hennis-Plasschaert